

Z P R A V O D A J

Vydává
Národní informační,
vzdělávací
a osvětové středisko
bezpečnosti práce
při Výzkumném ústavu
bezpečnosti práce, v. v. i.

www.suip.cz www.ceskyfocalpoint.cz

číslo 3/2017

www.bozpinfo.cz www.vubp.cz

CHEMIKÁLIE NA PRACOVIŠTI

Na pracovištích v ČR se každoročně stanou přibližně 2 % pracovních úrazů, u nichž je jako zdroj úrazu uváděna nebezpečná chemická látka nebo směs. Často se jedná o úrazy, při kterých dojde k závažnému poškození zdraví zaměstnance, a to i s trvalými následky.

Proto zaměstnavatelé při manipulaci a nakládání s nebezpečnými chemickými látkami a směsmi musí klást zvýšený důraz na posouzení rizik a přijetí odpovídajících opatření před jejich působením. Ke správnému posouzení rizik spojených s nebezpečnou látkou nebo směsí je jako hlavní zdroj informací používán bezpečnostní list (BL), který je specifikován v čl. 31 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 (REACH) a dále v příloze č. II tohoto nařízení.

V roce 2011 došlo k implementaci nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1272/2008 (nařízení CLP) do českého právního řádu novelou chemického zákona s účinností od 1. 6. 2015. Zásadní změnou této legislativní novely je přechod na novou klasifikaci, označování a balení nebezpečných látek a směsí - CLP. Viditelnou změnou jsou údaje, které jsou uváděny na štítcích označujících látky, a to především změna výstražných symbolů nebezpečnosti z oranžovočerných čtverců na černočervenobílé kosočtverce a přechod na H-věty o nebezpečnosti (dříve R-věty) a P-pokyny pro bezpečné zacházení (dříve S-věty).

Do hodnocení rizik plynoucích z nakládání s chemickou látkou na pracovišti neodmyslitelně patří i expoziční scénáře (ES), které se zpracovávají na základě zprávy o chemické bezpečnosti. Je to soubor podmínek, které popisují, jak je látka vyráběna nebo používána, a opatření nezbytných k omezení expozice člověka a životního prostředí. Soubor definuje provozní podmínky a opatření k řízení rizik potřebných k zajištění bezpečného používání látky pro každou exponovanou skupinu během všech fází životního cyklu látky, včetně fáze odpadu. V ES je uveden způsob použití, a to činnostmi, technologií nebo typem procesu a dále se přihlíží k deskriptoru použití PROC (vliv na zdraví) a ERC (vliv na ŽP).

Tyto scénáře je nutné posoudit vzhledem k použití v organizaci, buď musí organizace přizpůsobit podmínky použití v souladu s ES, domluvit se s dodavatelem o dodání BL o dosud neposouzený způsob použití, nebo provést hodnocení rizik a vypracovat zprávu o chemické bezpečnosti sama. Všechny tyto činnosti vyhodnocení rizik mají za cíl stanovit opatření před působením nebezpečných vlastností

chemických látek a směsí, které se ve výrobním procesu používají nebo skladují.

Prvotním opatřením je rizikové faktory kolektivně odstranit, například změnou látky. To však ve většině případů nelze, a proto je nutné nebezpečné vlastnosti řešit. Zbyteková rizika je nutné ošetřit osobními ochrannými pracovními prostředky (OOPP), jejich vhodný výběr je základem dobré ochrany. Nutné je posoudit pracovní prostředí vzhledem ke koncentraci škodlivin, posoudit synergii účinků látek na pracovišti a poučit zaměstnance o správném použití, údržbě a skladování OOPP. Nedílnou součástí přijímání opatření je také organizace práce a pracoviště (značení, doprava materiálu, pracovní postupy) a skladování nebezpečných chemických látek.

Z praxe lze říci, že v dnešní době neexistuje pracoviště, na kterém by se nevyskytovala nebezpečná chemická látka nebo směs, neboť chemikálie se na pracovištích vyskytují ve všech možných formách. Bezpečné použití, nakládání, skladování a jakákoliv manipulace s chemikáliemi jsou složitou problematikou pracovního procesu, a je tedy nezbytné této oblasti při organizaci práce na pracovištích věnovat mimořádnou péči.

Ing. Lukáš Šebela, inspektor odd. inspekce BOZP
Oblastní inspektorát práce pro Jihomoravský kraj
a Zlínský kraj

BEZPEČNOST PRÁCE PŘI OBSLUZE KONTINUÁLNÍCH TAVICÍCH PECÍ VE SKLÁŘSKÉM PRŮMYSLU

Kontinuální tavicí pece samotnou svojí podstatou změnily sklářství z ruční výroby manufakturního typu na skutečné průmyslové odvětví, tj. velkokapacitní výrobu. Umožnily zautomatizovat část těžké a rizikové práce sklářů, avšak v závislosti na provedení přinesly rizika ohrožující bezpečnost obsluhy. Jedná se o technologický celek sestavený ze subdodávek různých výrobců – tradiční sklářská pec ze šamotových cihel s pánví pro tavení skla, nad ní najíždějící dávkovací vozík s otevíratelným lamelovým dnem zvaný zakladač, automatizované řízení tohoto zakladače pro zajištění kontinuity výstupu roztaveného

skla a automatický karusel produkující výsledné výrobky.

Ze šetření nedávného smrtelného pracovního úrazu v jedné z nejstarších skláren v Libereckém kraji vyplynula zásadní slabina technologického celku kontinuální tavicí pece – prostor dráhy vozíku zakladače jakožto styčné místo dvou dílčích zařízení v rozsáhlejší technologickém celku. Bezpečnost tohoto místa pro obsluhu není zajištěna ani z jedné strany, musí ji proto zajistit provozovatel. Spoléhání na zodpovědný přístup zaměstnanců se však nevyplácí.

Skláři jsou denně vystavováni horku, popáleninám a mnoha jiným rizikům, u kontinuální pece navíc v nepřetržitém provozu. Technologický celek běží svým tempem, ale občas je potřeba něco seřadit, zamést sklářský písek, který se po otevření lamelového dna vozíku zakladače vysype mimo tavicí vanu. Pokud je kvůli zametení rozsypa-

ného písku nutné sejmut velké železné pláty zakrývající prostor zakladače, je práce o to těžší.

Zkušený zaměstnanec si pravděpodobně práci usnadňoval tím, že sejmuli kryt pouze z jedné strany a smetákem se natáhli až k protější straně zakladačové dráhy. Krátkodobý pobyt člověka ve stísněném horkém prostoru by nebyl tolik nebezpečný, pokud by byl vypnut automatický pojezd vozíku zakladače. V případě úrazu však zaměstnanec v rozporu s předepsaným postupem automatiku dávkovače nevyplnul. Těžký železný vozík se proto nečekaně automaticky rozjel a člověka ve své dráze nemilosrdně přirazil ke stěně pece a usmrtil.

Bohužel až v rámci opatření proti opakování smrtelného pracovního úrazu bylo realizováno nové řešení kritického místa na rozhraní dvou subdodávek. Lidský faktor nebyl plně odstraněn, ale bezpečnostní spínač zajistil,

že v případě opomenutí ručního vypnutí zakladače je obsluha vytrestána rychlým zastavením celého systému s nutností jeho uvedení do provozu z řídicího rozvaděče.

Každá ztráta lidského života je závažná. Pracovní úraz zkušeného skláře demonstruje, že technické řešení pro bezpečnost zaměstnanců lze nalézt, mělo by však být nastaveno v rámci prevence, nikoli až jako opatření proti opakování tragické události. Úvahy o zabezpečení kritických míst na rozhraní jednotlivých subdodávek technologických celků by proto měly být nedílnou součástí jejich uvádění do provozu a kromě technologů by zde vždy měl mít slovo i zkušený bezpečnostní technik.

Ing. Petr Kurtin,
inspektor odd. inspekce BOZP
Oblastní inspektorát práce
pro Ústecký kraj a Liberecký kraj

PROBLEMATIKA PRACOVNÍCH ÚRAZŮ Z POHLEDU ZAJIŠTĚNÍ DŮKAZŮ

Zřízením oblastních inspektorátů práce v systému orgánů inspekce práce, ve smyslu zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, vznikly kontrolní orgány, které navázaly na dlouholetou předchozí praxi zrušených inspektorátů bezpečnosti práce. Oblastní inspektoráty práce, v rámci své věcné a místní příslušnosti, kontrolují dodržování povinností vyplývajících z příslušných právních předpisů a – vedle jiného – mají oprávnění kontrolovat příčiny a okolnosti pracovních úrazů, popřípadě se zúčastňovat šetření na místě úrazového děje.

Od 1. ledna 2014 je postup oblastních inspektorátů práce při kontrolní činnosti také upraven zákonem č. 255/2012 Sb., kontrolní řád, kdy v oblasti veřejné správy kontrolní orgán při kontrole zjišťuje, jak kontrolovaná osoba plní povinnosti, které jí vyplývají z jiných právních předpisů. V systému státní správy jsou oblastní inspektoráty práce správním úřadem. Toto postavení jim umožňuje (vedle kontrolní činnosti), vést správním řízení s pachateli správních deliktů, v současné době přestupků a ukládat za ně správní tresty.

Problematika pracovních úrazů je poměrně široká a dotýká se činnosti více státních orgánů či organizací. I přes rostoucí úroveň organizace práce v podnikatelských subjektech je výrobní proces i poskytování služeb provázen pracovními úrazy. Zákoník práce uvádí, že pracovním úrazem je poškození zdraví nebo smrt zaměstnance, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Jako pracovní úraz se též posuzuje úraz, který zaměstnanec utrpěl pro plnění pracovních úkolů.

Veřejná správa je službou veřejnosti. Inspektoři inspekce práce, kteří působí na oblastních inspektorátech práce, jsou po-

dle kontrolního řádu povinni, v souvislosti s výkonem kontroly, zjistit stav věci a doložit kontrolní zjištění potřebnými podklady. Z tohoto pohledu je nezbytné dozvědět se včas o vzniku pracovního úrazu. Zákoník práce a související nařízení vlády proto zaměstnavateli stanoví povinnost bez zbytečného odkladu ohlásit vznik pracovního úrazu příslušnému oblastnímu inspektorátu práce.

Dále je zaměstnavatel povinen vytvořit podmínky pro výkon kontroly a poskytnout k tomu potřebnou součinnost. Ne vždy někteří zaměstnavatelé odhalí příčinu pracovního úrazu a ze strachu možné sankce při odhalení nedostatků, které v konečném důsledku vyústily až v pracovní úraz, nevyvíjí náležité úsilí, aby napomohli kontrolnímu orgánu odhalit skutečné příčiny vzniku pracovního úrazu. Je proto nezbytné, aby kontrolní orgán důsledně a objektivně, již v samém počátku výkonu kontroly na místě vzniku pracovního úrazu a v provozu zaměstnavatele, zjišťoval všechny okolnosti důležité pro ochranu veřejného zájmu a všechny rozhodné okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch zaměstnavatele. S tím souvisí zajištění potřebných podkladů, které jsou v případném později vedeném správním řízení se zaměstnavatelem použity jako důkazy. Jde zejména o listiny, ohledání, svědecké výpovědi, fotodokumentace a případné znalecké posudky. Příčemž formy a metody zajištění potřebných důkazů na místě události vycházejí z charakteru konkrétního případu.

JUDr. Jiří Havelka, právník
Ing. Josef Rod'an, vedoucí odd. inspekce BOZP
Oblastní inspektorát práce pro Královéhradecký kraj
a Pardubický kraj

KONTROLY OBLASTNÍCH INSPEKTORÁTŮ PRÁCE NA ZÁKLADĚ PODNĚTŮ

Při tvorbě plánů kontrolní činnosti oblastních inspektorátů práce jsou důležitým zdrojem informací přijaté podněty upozorňující na možné porušování pracovních předpisů zaměstnavatelem. Obsah těchto podnětů je jednotlivými inspektoráty práce velmi pečlivě zkoumán a analyzován. Informace takto získané nám sdělují, ve kterých odvětvích podnikání, v jakých profesích se zaměstnanci nejčastěji potýkají s porušováním, a tyto informace jsou pak také využívány pro plánování mimořádných kontrolních akcí i v celostátním měřítku.

Poměr mezi počty podnětů směřujících do jednotlivých oblastí kontrolní působnosti inspekce práce se dlouhodobě nemění, podstatnou část přijatých podnětů v 1. pololetí roku 2017 zaujímá oblast pracovních vztahů a podmínek.

Za všechny kontrolní oblasti, tj. pracovní vztahy a podmínky (PVP), bezpečnost a ochrana zdraví při práci (BOZP) a zaměstnanost, bylo celkem přijato 3 578 podnětů ke kontrole a z celkového počtu jich 63 % směřovalo do oblasti pracovních vztahů a podmínek. Z pohledu místní příslušnosti nejvíce podnětů přijal Oblastní inspektorát práce pro Moravskoslezský kraj a Olomoucký kraj, následován Oblastním inspektorátem práce pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj a Oblastním inspektorátem práce pro hl. město Prahu. Z pohledu počtu zaměstnanců u zaměstnavatele bylo nejvíce podnětů podáno na zaměstnavatele s počtem do 10 zaměstnanců, a to na téměř 30 % zaměstnavatelů.

Většina přijatých podnětů je vyřízena provedením kontroly a za 1. pololetí roku 2017 zahájily inspektoráty práce celkem 2 682 kontrol na základě podnětů. Z pohledu odvětví podnikání bylo nejvíce kontrol provedeno u zaměstnavatelů podnikajících v odvětví velkoobchodu a maloobchodu, následují zaměstnavatelé v odvětví stravování a pohostinství, dopravní činnost a stavební činnost.

Provedené kontroly v daném období za všechny oblasti kontrolní působnosti inspekce práce zjistily nedostatky v dodržování pracovních předpisů u více než poloviny kontrolovaných zaměstnavatelů (cca 61 %).

Nejčastěji zjištěná porušení v oblasti PVP nevykazují žádnou změnu, nejčastěji zjištěná porušení se týkala nedodržení pravidel v odměňování zaměstnanců, při vzniku a skončení pracovního poměru a pracovní době. V oblasti BOZP to byly nejčastěji systémové nedostatky v oblasti řízení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci na pracovišti zaměstnavatele, porušení právních předpisů při provádění stavební činnosti a nevybavení zaměstnanců osobními ochrannými pracovními prostředky. Největší podíl z celkového počtu porušení v oblasti zaměstnanosti, stejně jako v minulosti, zaujímá nelegální práce občanů ČR, EU a cizinců. Při kontrolách nelegální práce v souvislosti s podněty bylo v 1. pololetí letošního roku zjištěno 121 osob zaměstnaných bez uzavřeného pracovního vztahu.

V období za 1. pololetí 2017 byly za porušené pracovní předpisy zjištěné kontroly v souvislosti s podnětem zaměstnavatelům uloženy pokuty v počtu 80, v souhrnné výši 1 909 000 Kč.

Ing. Helena Hronová, metodik-inspektor úseku inspekce PVP
Státní úřad inspekce práce

PROBLEMATIKA A ZKUŠENOSTI Z KONTROL V OBLASTI ZASTŘENÉHO AGENTURNÍHO ZAMĚSTNÁVÁNÍ

Jedním z hlavních úkolů zařazených do programu kontrolních akcí Státního úřadu inspekce práce jsou již několik let kontroly zaměřené na agenturní zaměstnávání, zejména pak tzv. „zastřené“ zprostředkování zaměstnání. K tomu dochází jak na straně agentur práce, které mají vydané platné povolení ke zprostředkování zaměstnání, tak na straně subjektů, které toto povolení nemají.

Požadavky na zvýšení počtu pracovníků ve výrobní firmě pro určité období lze řešit legálně na základě sjednaných smluv o dočasném přidělení zaměstnance agentury práce mezi uživatelem a agenturou práce, tímto způsobem je možné zajistit větší flexibilitu pracovní síly v souladu se zákonem. Vždy by se mělo jednat o dočasný výkon práce u „uživatele“.

Na druhou stranu se stále více objevují případy, kdy dochází k porušování zákonů, které jasně vymezují podmínky pro zprostředkování zaměstnání, zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, a zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.

Nejčastějším typem „zastřené“ agenturního zaměstnávání je sjednání smlouvy o dílo podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, mezi „objednatelem“ a „zhotovitelem“. Důvodem může být mimo jiné cena za vykonanou práci, která je v tomto případě podstatně nižší než cena legální agentury práce. Svoji roli hrají i zvyšující se náklady spojené se zaměstnáváním kmenových zaměstnanců.

V případě, že se jedná o smlouvu o dílo, nemusí být řešeny srovnatelné pracovní a mzdové podmínky pracovníků, kteří zajišťují výkon práce pro „zhotovitele“, s kmenovými zaměstnanci „objednatele“, i když vykonávají shodnou práci.

„Zhotovitel“ uzavírá s pracovníky dohody o provedení práce s rozsahem odvedené práce do 300 hodin v kalendářním roce (pro jednoho zaměstnavatele). V současné době zatím není ze zákona stanovena zaměstnavateli povinnost vedení evidence odpracované doby. Dohody o provedení práce do výše 10 000,- Kč (včetně) započítatelného příjmu za kalendářní měsíc současně nezakládají povinnost odvádět sociální a zdravotní pojištění.

„Zhotovitel“ není omezen při zajištění zakázky pro „objednatele“, může tedy využít i spolupráci s osobami vykonávajícími práci na základě živnostenského oprávnění, což v případě prokázání výkonu závislé práce je tzv. švarcsystém.

BOZP info.cz

PRŮBĚŽNÝ INFORMAČNÍ
SERVIS Z OBLASTI BOZP
www.bozpinfo.cz

„Zhotovitel“ zajišťující zakázku pro objednatele na základě smlouvy o dílo může ve větším rozsahu využít i cizinců, v naší republice jsou to ve většině případů občané Ukrajiny.

Každý typ spolupráce má svá pravidla daná zákonem. Kontroly zaměřené na agenturní zaměstnávání provádí inspektoři oddělení nelegálního zaměstnávání a inspektoři oddělení pracovněprávních vztahů a podmínek. Současným trendem je posun kontrolní činnosti směrem k větší efektivnosti a cíleně zaměřený na konkrétní oblasti, ve kterých dochází k porušování zákona mezi „uživatel“ a agenturou práce, případně jiným subjektem, který zprostředkuje zaměstnání bez platného povolení ke zprostředkování zaměstnání.

Právě při provádění nehlášených kontrol je velká pravděpodobnost zjištění v případě porušování zákonů, které jasně vymezují podmínky pro zprostředkování zaměstnání.

Při kontrolách se inspektoři zaměřují na prokázání skutečného stavu výkonu práce na konkrétních pracovištích. Kontroly jsou

cíleny na subjekty s větším počtem zaměstnanců, kde je předpoklad vyšší flexibility pracovní síly a prokázání větší společenské nebezpečnosti, neboť jde o porušení systémové.

V řadě případů kontrolovaných subjektů se jednalo pouze o formální (smluvní) stránku obchodního vztahu, ve skutečnosti bylo kontrolou prokázáno, že zaměstnanci „zhotovitele“ vykonávali závislou práci pro „objednatele“, v těchto případech se jednalo o „zastřené“ agenturní zaměstnávání.

V současné době se inspektoři při kontrolách setkávají i s agenturami práce, které mají udělené povolení ke zprostředkování zaměstnání, ale uživatelům samy nabídnou „levnější“ variantu spolupráce na základě smluv podle občanského zákoníku, i v tomto případě se jedná o „zastřené“ agenturní zaměstnávání.

Ing. Jana Geidlová, inspektor odd. inspekce NLZ
Oblastní inspektorát práce pro Jihomoravský kraj
a Zlínský kraj

VÝVOJ PRACOVNÍ ÚRAZOVOSTI V ROCE 2016

V roce 2016 bylo v České republice nově hlášeno celkem 47 379 případů pracovní neschopnosti z důvodu vzniku pracovních úrazů, z toho 14 787 pracovních úrazů utrpěly ženy. Celkově 46 713 pracovních úrazů bylo spojeno s následnou pracovní neschopností delší než 3 dny. Z tohoto počtu se 14 611 pracovních úrazů stalo ženám. V důsledku pracovní neschopnosti pro pracovní úraz bylo denně v práci nepřítomno v průměru 7 036 osob, tj. o 2 osoby méně než v roce 2015.

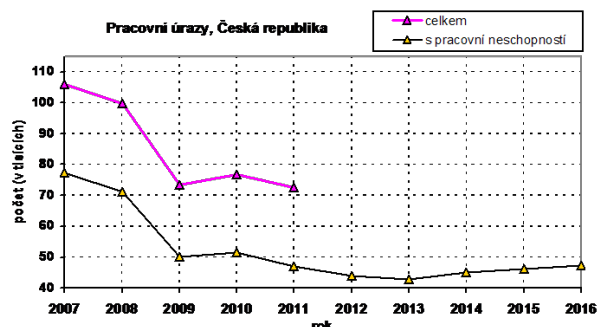
V roce 2016 však došlo k nárůstu počtu i četnosti pracovních úrazů s pracovní neschopností proti roku 2015. Pracovní úrazy bez pracovní neschopnosti a smrtelné pracovní úrazy nebyly již od roku 2012 statisticky sledovány (NemÚr - ČSÚ). V letech 2007–2016 došlo u pojištěných mužů ke snížení počtu pracovních úrazů o 4 %, zatímco u žen naopak ke zvýšení o 4 %. Pojištěné osoby v roce 2016 byly evidovány v poměru ženy 49,1 % – muži 50,9 %. Pracovní úrazovost se v ČR v roce 2016 vyznačovala rozdílným vývojem celkové pracovní úrazovosti a smrtelné pracovní úrazovosti.

V roce 2016 bylo vykázáno 104 smrtelných pracovních úrazů, což je o 28 případů méně než v roce 2015. Četnost těchto úrazů na 10 000 pojištěnců tím meziročně klesla. Počet případů byl obdobný jako v roce 2009. K největšímu procentnímu nárůstu počtu pracovních úrazů s pracovní neschopností došlo v odvětví výroba a rozvod elektrické aj. energie (D.) o 14,3 % a těžba a dobývání (B.) o 11,5 %. K největšímu poklesu počtu případů došlo v odvětví zásobování vodou; činnosti s odpady (E.), a to o 3,9 %. Počet smrtelných pracovních úrazů klesl zejména ve skupině zdrojů úrazu „živé organismy, fyzikální jevy, přírodní živly“ a „stroje a zařízení mobilní a stabilní“, nárůst vykázala skupina „pozemní vozidla a ostatní dopravní prostředky“.

Absolutní počet pracovních úrazů s následnou pracovní neschopností stoupl proti roku 2015 o 2,3 %. Počet pojištěnců také meziročně stoupl, a to o 1,4 %. To se promítlo do čet-

nosti těchto pracovních úrazů nárůstem tohoto ukazatele o 1,0 %. Zvýšil se mírně i počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti pro pracovní úrazy (o 0,3 %) a průměrný denní stav práce neschopných stagnoval. Průměrné procento pracovní neschopnosti mírně kleslo (o 1,3 %). Průměrná doba trvání jednoho případu dosáhla v roce 2013 maximální hodnoty 55,7 kalendářního dne, v roce 2015 pak 55,4 a v roce 2016 poklesla na 54,4 kalendářního dne.

Nejčastějším zdrojem pracovních úrazů s pracovní neschopností nad 3 dny byla v roce 2016 skupina „materiály, břemena, výrobky, strojní součásti“ (34 %). U závažných pracovních úrazů to byla skupina „budovy, konstrukce, povrchy“ (35 %) a u smrtelných pracovních úrazů skupina „pozemní vozidla“ (45 %). Obdobné rozložení zdrojů pracovních úrazů podle typu (závažnosti) úrazu bylo evidováno i v letech minulých. Nejčastější příčinou u všech typů pracovních úrazů bylo „špatně nebo nedostatečně odhadnuté riziko“. Tato příčina byla uvedena zaměstnavateli na záznamu o úrazu, a proto zcela převládá, a to i v letech minulých. U pracovních úrazů s pracovní neschopností nad 3 dny byla uvedena v 79 % případů, u pracovních úrazů závažných pak činila 67 % a u pracovních úrazů smrtelných 50 %.

Ing. Petr Mrkvička
Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.